

RELATARE DE LA VALEA SEACĂ

MIHAI ALEXANDRU

În toamna lui '76 am însoțit o echipă eterogenă de lingviști, etnografi, scriitori, ziariști într-una din acele încântătoare excursii intens practicate pe atunci sub numele de „călătorie de documentare”. Eram singurul care mai trecusem prin acel sat din Munții Banatului, vestit pentru bătrînii săi înțelepți, și poate că unii dintre tovarășii mei m-ar fi dorit un fel de călăuză sau interpret sau măcar receptor entuziasmat al „descoperirilor” lor. Dar, în ce mă privește, nu aveam să fiu cucerit nici de puritatea graiului, nici de originalitatea cusăturilor, nici de inefabilul lirism al doinelor, nici măcar de farmecul misterios al peisajului înconjurător, ci de poveștile pe cît de adevărate pe atît de tulburătoare auzite de la unii sau alții dintre cei cărora nu le ceream nici să-mi arate, nici să-mi pozeze, nici să-mi recite, nici să-mi vîndă, ci numai să mă îngăduie la vatra cu foc mocnit a amintirilor lor din vremuri de demult sau din timpuri mai noi.

În ziua hotărîtă ne-am urcat veseli și zgomotoși (indiferent de vîrste sau doctorate) în microbuz și, după două ceasuri de ploi aurii și cer albastru...

*

... iată Dealu’Ars: o spinare de pămînt uscat, sterp, prăfos, pe care au împietrit demult resturi de trunchiuri carbonizate. Circulă legenda că, în timpurile cînd trăiau oameni uriași, ale căror fapte sînt mărturisite în graiul pietrei prin întreaga zonă, aceștia s-ar fi luptat, chiar aici pe deal, cu arme de foc și pară, pînă au pierit arși cu toții, iar dealul a rămas pîrjolit și uscat pentru totdeauna. Atunci a secăt și un rîu pe a cărui fostă albie, numită prin partea locului „Valea Seacă”, doar primăvara, cînd se topesc zăpezile, vine cîte un torent care, în scurta, dar tumultoasă-i existență, rupe podurile, ia animale și strică grădini.

Satul de pe Valea Seacă are o istorie mai apropiată și povestea înființării relativ recente a acestei așezări e spusă de localnici oricui. Se zice că, dacă ar fi dorit să-și numere anii pe degete, împărătesei de la Viena nu i-ar fi ajuns mîinile tuturor generalilor din suită. Totuși, într-o bună zi,

împărăteasa se pomeni îndrăgostită ca în prima tinerețe de unul dintre aceștia și începu să-i facă avansuri în văzul întregii curți. Tot în văzul întregii curți, generalul ignoră, ba chiar respinse grațiile augustei babe și se îndrăgostește de o verișoară care i-ar fi putut fi chiar nepoată, fapt pentru care domnișoara a fost otrăvită înainte de a intra în istorie, iar generalului i s-a pus la cale o fugă în ținutul gol și pustiu de la frontiera cea mai instabilă a imperiului, unde mica escortă i-a săpat un bordei și l-a abandonat. Hălăduind el singur printre munții aceia, cu securea la spinare de frica fiarelor, a întâlnit odată o turmă de oi fără sfișit și mare i-a fost mirarea și mulțumirea când a văzut că oile erau păstorite de o ciobăniță sălbatică și dulce ca o zînă a pădurii ce era. Așa s-a făcut generalul oier și din ei doi a pornit neamul Rușetilor, care formează astăzi majoritatea populației satului. Întemeietoarea, făptură fermecată, și-a transmis puterea și știința vrăjilor din fată în fată și toate urmașele ei au fost, rînd pe rînd, vrăjitoare, ghicitoare sau tămăduitoare.

Baba Sofica era spaima satului. Oamenii o vedeau uneori, seara, ieșind în poartă îmbrăcată în hainele ei întunecate, cu broboada enormă, de sub care străluceau ochii drăcești, și atunci își scuipa fiecare în sîn și intra iute în casă, ferecînd porțile și amintindu-și să mai toarne seu în candela de sub icoana cu coronită uscată de busuioc. Bătrînii povestesc că, pe vremea cînd ei erau de o șchioapă, ea tot așa neagră și înspăimîntătoare apărea după asfințit în poartă. Nimeni nu putea ști cînd, cum nici de ce apăruse în satul lor. Se spune că ar fi făcut-o maică-sa undeva în munte, prin farmece, cu dracul nu cu bărbat și, de aceea, sîngele ei ar fi negru și rece și blestemat; sînge de vrăjitoare. Cîinii negri, care umblau noaptea cu ochii sticlind pe ulițe, îngrozind toată suflarea, mîțele care se împreunau în urlete fioroase pe sub acoperișuri, cucuvaiele care cobeau la marginea satului erau socotite înfățișări nocturne ale păcătoasei, care bîntuia însoțită de moroii și vîrcolacii ei să ia mințile oamenilor. Umbla vorba că, în nopțile fără lună, baba ar juca goală și despletită în vadul sec cu dracii, însoțindu-se cu ei în scîrboșenie pînă la cîntatul cocoșilor; și, cine ar vedea aceasta, ar muri pe loc. Dar se găseau în viață din aceia care ar fi jurat că au văzut-o cu ochii lor.

Acestea erau vorbe și închipuiri, dar baba dezlegase și legase, lecuise și îmbolnăvise, omorîse și înviase, fără greș, ori de cîte ori un om cu trupul chinuit de vreun deochi sau boală, cu sufletul întunecat de vreo patimă sau cu gospodăria lovită de vreun blestem, fără urmă, ori altă pricină din care Dumnezeu nu putuse sau nu voise să-l izbăvească, venise cu un ulcior de lapte sau o poală de făină, să-l scoată ea la liman cum o ști. Și baba nu se

lăsase plătită niciodată degeaba. Nu se sfia să spună, cui stătea s-o asculte, că-i făcută din sămînța lui Sarsailă și nu-i poate sta împotrivă nimeni și nimic. Cum făcea farmecele nu știa nimeni, căci oricine ieșea de la ea nu-și mai amintea ce văzuse acolo și era moale și bleg că dacă-l lăsai ar fi dormit neîntors o săptămînă.

Singura faptură omenească pe care baba nu reușise s-o înspăimînte a fost o nepoată – Ana – pentru care faima vrăjitoarei era o poveste și toate sculele ei, jucării. Cu tot sufletul ei întunecat, baba o îndrăgise pe copilă și, dacă o gonea de multe ori din casa-i blestemată, o făcea numai pentru a o ține departe de diavolul din ea. O urmări crescînd, împlinindu-se, și cu toate că fata se rugase s-o învețe măcar niște descîntece, baba nu-i dezvăluise nimic, mărturisindu-i că, de cîte păcate a făcut, începe să-și teamă sufletul și mai bine să se sfîrșească fărădelegile cu ea. Dar fata era și ea os de vrăjitoare. Cînd a ajuns la vîrsta măritîșului, s-a lătit vorba că nu-i lucru curat că toți flăcăii își pierduseră capul și se îndesau la poarta ei. Iar ea, proclata, îi îngăduia pe toți, dar nu alegea nici unul, învrăjbindu-i astfel de ajunseră să se taie prin sat din pricina ei. Și, unde-i înnebunea zi după zi, nu le dădea pace nici în somn; li se înfățișa și atunci cu chip de zîină minunată și-i muncea noaptea toată sugîndu-le vloga că ajunseră, mîndrețe de feciori, galbeni ca ceara și costelivi ca niște cîini de pripas și nu mai erau buni nici să păzească gîștele. Iar fetele toate se uscau așteptînd pețitorii care nu mai aveau ochi decît pentru una. Așa intrară mamele în griji, dar se temeau și nu știau ce să-i zică sau să-i facă nepoatei vrăjitoarei. Pînă cînd, într-o noapte, stînd baba de veghe în pod, a zărit mare vîlvătaie dinspre casa Anei. O presimțire a cuprins-o, a coborît și pentru prima oară de cînd o știa lumea, a pornit pe uliță în jos. Toți s-au risipit în fugă din calea ei. Casa era prinsă de foc din toate părțile. Atunci a poruncit flăcărilor să încremenească. Apoi a pășit înăuntru. Ana și ai ei fuseseră toți hăcuți că nu se mai deosebeau unul de altul; toate lucrurile din casă erau rupte, sparte și împrăstiate că nu mai puteai alege unul întreg. Sînge și fum. A scotocit pînă a găsit printre niște cuverturi și scoarțe învălmășite, vînat și umflat, dar neatins de secure, un pui de om nu mai mare de un cot.

L-a înfășurat la iuțelă în cîrpa ei neagră, l-a luat sub cojoc și, din poartă, a slobozit cel mai greu blestem pe care îl rostise de cînd se știa: să piară de fier ascuțit făptașii omorului și toți de un sînge cu ei, atît cei în viață cît și cei ce vor mai apuca să se nască, să se stingă neamul lor, așa cum se vor stinge în zori flăcările de pe casa Anei moarte. În urma ei, casa a ars pînă la pămînt și zorii au găsit locul de spaimă, gol și negru.

La scurt timp, a început în sat o zaveră cumplită. Între casele a doi frunțași rămăsese, după zidire, un loc al nimănui, nu mai lat de trei palme. De-o vreme se tot întâmpla că unii și alții, trecînd spre casă noaptea băuți, să-și facă nevoile în despărțitura care-i făcea nevăzuți cu întunecimea ei, și, în plus, îi sprijinea de ambele părți dacă nu se puteau sprijini pe picioarele proprii. Atunci unul dintre cei doi vecini închise locul cu un gard; să nu-i mai spurce bețivanii casa. Celălalt, cînd văzu gardul gata, se socoti înfruntat și, ca să nu iasă el micșorat din asta, îl făcu țandări și își slobozi el însuși nevoile acolo, în văzul lumii, ocărîndu-și vecinul spre hazul celor adunați ca la urs. Drept răspuns, își găsi a doua zi grădina răvășită și cu împrejmuirea la pămînt. După asta, muriră otrăvite orățăniile din curți; apoi cîinii.

Își spurcară pe rînd fîntînile, își mînjiră pereții și-și sparseră geamurile. Într-o noapte, grajdul unuia luă foc și arse cu boi cu tot. Apoi începură să se vîneze prin sat. Pînă cînd, într-o noapte, cine nu trebuia a primit o secure în moalele capului. Asta a pus pe picior de război tot satul, împărțit în două. S-au tăiat și s-au rupt bărbații, s-au mușcat și s-au sfișiat femeile pînă cînd din stirpea ucigașilor Anei nu au mai rămas decît doi copilași în pernă: un băiețel și o fetiță. Atunci, deodată, li s-au deschis oamenilor mințile și au azvîrlit îngroziți uneltele ucigașe: blestemul babei lucrase. Vrajba fiind stinsă, cei doi prunci au fost luați și crescuți de străini cu milă și îngrijorare; oare aveau să pătimească și ei?

Băiatul se dovedi ager la minte și a fost trimis la școală în orașul din apropiere. După ce a terminat liceul, și-a găsit o slujbă bună la fabrica de piine. S-a însurat repede și tot repede a făcut doi copii. Slujba mergea bine; a ajuns șef de depozit. Și-a vîndut pămîntul din sat și și-a luat mașină. După alți cîtiva ani de prosperitate a început să-și clădească la intrarea în oraș casă mare, cu etaj, dar n-a ajuns să o vadă cu acoperișul pe ea. Într-o sîmbătă s-au urcat cu toții în mașină și au plecat să-i vadă pe bătrîni. În cîteva minute au parcurs cei 30 de kilometri pînă la Rîpa Neagră – o ruptură a scoarței căscată adînc în dreapta șoselei – și chiar în acel loc mașina a prins o baltă de ulei, a derapat și s-a rostogolit în prăpastie.

Fetei nu i-a plăcut școala. După cîteva clase chinuite a rămas acasă pînă cînd părinții adoptivi i-au găsit de lucru la oraș. Dar nu i-a plăcut nici munca. A fugit din sat și a început să bată drumurile fără țintă, hrănită și îmbrăcată de șoferii în camioanele cărora vagabonda. Pînă a fost reținută la un control și s-a văzut obligată să se angajeze într-o fabrică, într-un oraș mare, plin cu o mulțime de localuri ispititoare, pe care a început să le frecventeze cu frenezie. Așa a ajuns să cunoască un ins tuciuriu, tare

vorbăreț și vesel, cu care s-a distrat de minune și care i-a oferit o sumă imensă, incredibilă pentru câteva ceasuri petrecute împreună. Nu și-a dat seama că respectivul o cumpărase de tot, după legea lui, și a doua zi a plecat de la el senină și neștiutoare, a găsit un alt tuciuriu și nu a priceput nici în ultima clipă de ce primul, după ce a găsit-o cu celălalt a înjunghiat-o în același hotel în care o iubise.

Alt lucru care s-a întâmplat după tăierea Anei a fost că în curtea vrăjitoarei a început să se audă glas de copil: o fetiță pe care baba o striga tot Ana și care, făcându-se măricică, a început să iasă prin sat, spunând, cui o întreba, că e Ana-mică, fata Anei. Uneori sătenii o vedeau pe Ana-mică urcând pe Dealu' Ars și, dacă unii îndrăzneau să-i ceară socoteală despre ce face acolo, ea le răspundea că merge să caute iarba fiarelor, cheia zinelor, cu care poți deschide orice încuietore. Baba, al cărei blestem era cunoscut și temut de toți, nu se mai arăta. Și nu a știut nimeni când s-a dus la dracii ei din întunericul subpământului, pentru că numai Ana a avut grija ei până să închidă ochii și singură a petrecut-o apoi – după cum îi lăsase vrăjitoarea cu limbă de moarte. În prima noapte de veghe a dezbrăcat-o și i-a ars hainele și sculele. Peste zi a scăldat-o în apă de ploaie neîncepută, în vechiul cazan de sub streășină. În noaptea a doua, după asfințitul lunii, a înfășurat-o în cergă curată, a luat-o în spinare și, călcând încet să nu o simtă nici cîinii, a cărat-o prin vadul sec în sus pînă în zori, când a ajuns cu povara la despicătura de sub deal: o gropniță cu înspăimîntătoare poveste, numită prin sat „Gaura dracului”, unde nici flăcăii cei mai curajoși, nici copiii cei mai neastîmpărați n-au putut intra pentru că oricîtă înverșunare sau nesăbuiță i-ar fi trimis, aburul fierbinte și împutit, care țîșnea pe acolo în răstimpuri de neghicit și de nesocotit din măruntaiele pămîntului, îi risipea îndată. Peste zi a stat ascunsă alături de leșul babei în gura de iad, ca să nu fie cumva văzută, și noaptea următoare a săpat. La fel încă o zi și o noapte, pînă aproape de răsărit cînd, ruptă de oboseală, de foame și de sete, după ce și-a tras sufletul puțin, s-a tîrît afară din groapă și a împins pămîntul peste moartă, fără a-i pune cruce sau vreo piatră, fără a-i însemna în nici un fel trecerea la cele veșnice. Numai că baba îi poruncise ca, odată ajunsă la „Gaură”, să-i arunce leșul în întunericul fără fund și să se întoarcă degrabă în sat, fără a mai privi înapoi, iar porunca din urmă fusese pecetluită cu groaznic blestem și de blestemul ei nu scăpa nimeni. Pe vremea aceea, Ana era o femeie în putere, cu roșu în obraji, robustă și vioaie ca toate femeile de la munte. La puțin timp după moartea babei însă, a început să-i pice dinții și părul, să i se întunece pielea și să i se strîmbe oasele și, peste toate, parcă i-ar fi luat Dumnezeu mințile: o vreme vorbea

în dodii, rîdea, țipa și plîngea fără rost, alteori nu vorbea deloc, îngăima niște gîjieli și lălăia cînd o apucau furiile.

De la moartea vrăjitoarei s-au scurs ani. În urma ei n-a mai rămas decît nepoată-sa Ana, acum tot babă, schiloadă, diformă, hîdă, cu limba legată: nebuna satului. Cei bătrîni, cînd trec pe lîngă ea, își fac cruce și se roagă pentru copiii și nepoții lor, unii îi mai aruncă ceva de mîncare în poală, iar puștii o pîndesc cu curiozitate și cu teamă, țipă la ea de după colțul casei și doar cei mai curajoși se încumetă să arunce cu cîte o piatră, dar fără a îndrăzni să o atingă, ci doar ca s-o stîrnească.

Într-o vară a poposit în sat o echipă de cercetători cu tot felul de instrumente și aparate care au stîrnit tare curiozitatea sătenilor, spunînd că subsolul zonei ar fi bogat în zăcămintele pe care ei au sarcina să le prospecteze. După ce au sondat în mai multe locuri, au anunțat că satul stă pe un strat de cărbune care va intra curînd în exploatare. Într-adevăr. Au început construcțiile aferente, s-a asfaltat o derivație din șosea, au apărut în scurt timp sute de muncitori, specialiști și, într-un an, se lucra din plin. Sătenii erau aproape toți angajați la mină, pămînturile le rămîneau nelucrate, animalele le cam uitaseră, dar cîștigau bine, erau mîndri de noua lor viață. S-a deschis un șantier și pe Dealu'Ars. Acolo nu au fost repartizați localnici, ci numai muncitori specializați, de prin alte părți. Aceștia au ridicat repede un turn scurt și gros, de beton, de care apoi nu s-a atins nimeni pentru că l-au înconjurat cu mai multe rînduri de garduri înalte de sîrmă și l-au ferecat cu lacăte mari. Apoi au început zile grele pentru mineri. Galeriile, oricît de atent consolidate, se tot surpau, lucrările de consolidare înghițind timpul pentru înaintare. Se lucra cu avînt și sacrificiu, dar accidente începuseră să-i sperie pe oameni, mai ales pe țărani nedeprinși să muncească fără dogoarea soarelui pe spinare. Prăbușirile, frecvente, goniră pe mulți. Dar cei rămași se îndîrjeau să fie mai tari decît piatra, oricît s-au străduit niște ortaci necunoscuți, fie în birtul coloniei, fie în abataje, să-i convingă să se lase păgubaș că asta nu-i mină, e mormînt cu ascensor, în fine, niște specialiști pe care nimeni nu-i văzuse să fi coborît în subteran au hotărît închiderea minei pentru imposibilitatea asigurării securității lucrătorilor, singura vină rămînînd a rocii, care se dovedise prea friabilă. Mina s-a închis, străinii au plecat, iar localnicii s-au îndreptat spre oraș unde, cu banii cîștigați sub pămînt, își cumpăraseră apartamente în blocuri, unde nu mai trebuia să care apă, să taie lemne, să robotească ziua întreagă. Satul, părăsit încet-încet, s-a strîns în sine, s-a uscat și a căzut ca o floare moartă, fînețele necosite s-au sălbăticit, livezile s-au frînt sub rodul necules, casele nelocuite au început să se năruie cotropite de bălării, pînă și

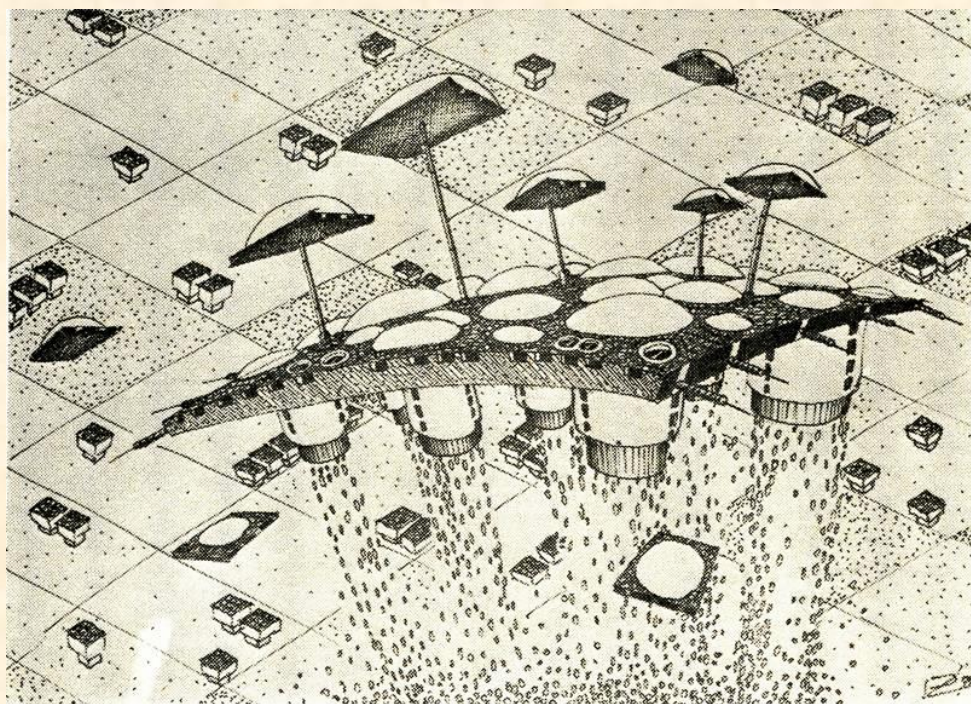
crucile din cimitir au căzut sufocate de ierburile înalte. Dealu' Ars a rămas uscat, pustiu și sterp, cum a fost întotdeauna și doar Ana nebuna îl urca gîfîind și șoptind doar ea știa ce. În sat mai rămăseseră doar ea, cîinii fără stăpîn, care zăceau nemișcați ziua întreagă la soare, în praful drumului, că puteai să calci pe ei și moșii, care ieșeau seara să se așeze, sprijinindu-se în bețe, pe bănci, lîngă porțile unde, pe vremuri, îi așteptau la acel ceas fetele, astăzi doar umbre. Se obișnuiseră într-atît unii cu alții încît pierduseră demult și socoteala zilelor, toate fiind la fel.

În acea liniște de mormînt s-a întîmplat un lucru: într-o noapte a coborît dinspre Dealu' Ars, urlînd și bălăbănindu-se, o arătare diavolească înconjurată de o lumină verzuie care ieșea din ea și care se prelingea pe jos în urma-i lăsînd o dîră ca un abur strălucitor; cîinii s-au risipit tremurînd și schelălăind, bătrînii au coborît obloanele și au uns zăvoarele cu usturoi să nu intre strigoii. În noaptea aceea nu a dormit nimeni. Cu lumînările aprinse, crucindu-se și scuipîndu-și în sîn și-au amintit de baba Sofica; numai sufletul ei păcătos s-ar fi putut întoarce într-o așa groaznică vedenie. De dimineață, dar numai după ce s-a luminat bine, au îndrăznit bieții oameni să se miște. S-au strîns în mijlocul satului să se sfătuiască. Știau din moși-strămoși că, dacă sufletul vreunuia vîndut necuratului se întoarce din negura caznelor veșnice să bîntuie printre cei vii, nu-l poți trimite înapoi, pînă nu înfigi un fier ascuțit în inima mortului. Dar unde să fie hoitul babei? Nimeni nu știa cînd se săvîrșise și pe unde i-or putezi oasele blestemate. Singura care ar fi putut să-i ajute era Ana nebuna. Dar nimeni n-o mai văzuse de niște zile. Cineva trebui s-o caute pe la casele părăsite în care se adăpostea nopțile. Cine? Pînă la urmă se hotărîră să pornească toți, însă mai întîi să treacă pe la biserică să ceară sprijin și ocrotire Înaltului. În sfîntul lăcaș nu a îndrăznit să intre nici preotul cel tînăr, proaspăt repartizat. Pentru că pe pragul porții zăcea Ana nebuna, adică ce mai rămăsese din ea căci zdrențele de haine și pielea ei erau topite ca de un foc mocnit și din grămada aceea vîntul ridica un praf subțire și puturos. Ieșea oare diavolul, din ea? În ușa bisericii...

Într-un ceas au ajuns la fața locului o mașină a Miliției – alertată prin telefonul Primăriei, singurul din sat – și o dubă verde. Milițienii au îndepărtat țărani și tîntuiți acolo de frică și de curiozitate, și din dubă au coborît niște oameni cu șorțuri mari, cizme și mănuși, care au strîns rămășițele babei într-o pungă mare pe care au închis-o într-un cufăr, apoi au pornit pe deal în sus. Aveau să găsească lacătele mari împrăștiate pe jos și cilindrul de beton cu ușa groasă de plumb larg deschisă. De atunci încoace nu s-a mai întîmplat nimic.

*

După baia de praf din Căminul cultural, unde s-au produs toți artiștii amatori din sat, domnii doctori au fost invitați la o masă tovarășească – ocazie cu care și-au cam dat în petic, de vină fiind răchia slabă de altfel, acră și afumată, dar băută cu cana, că așa se obișnuiește prin partea locului. După ce au confundat zupa cu moarea, sarmalele cu melșpaisul și oborul cu grădina, stimabilii s-au urcat în microbuz mai veseli și mai gălăgioși decît la venire. Atîta doar, că după cîtiva kilometri i-a răpus somnul.

Acuarelă de PETRU ZMED